

80491613-2	02/2022	שבתון	עמוד 48	1	15.93x22.89
שפת אזור בישראל - מאת דן אבנן/מאגנס - הוצאת ספרי - 25910					

אקדמיה בראי המציאות

פרופ' משה הלינגר
המחלקה למדעי המדינה, אוניברסיטת בר אילן

אתגר הגיור ז': תולדות הגיור בישראל-תקופת המקרא, המשך

חייו, לבין התפיסה העולה מספר דברים לפיו עם ישראל הוא עם קדוש כנתון, ולכן הגר נדחק החוצה. בכל מקרה, הפער בין עם ישראל לבין אומות העולם במקרא, יוצר מנעד בתוך, וזאת בניגוד לבינאריות (א-או) של יהודים לעומת לא יהודים בעולם חז"ל (ישי רוזן-צבי ועדי אופיר, מגוי קדוש לגוי של שבת-האחר של היהודים: קווים לדמותו, ירושלים: הוצאת כרמל, 2021, פרק ראשון).

וכאן אנו מגיעים לימי עזרא ונחמיה, כמה עשרות שנים לאחר הכרזת כורש שאפשרה את השיבה לארץ ישראל (538 לפה"ס) והקמת הבית השני (516 לפה"ס). כשעזרא הסופר עלה מבבל (458 לפה"ס) וזמן קצר אחר כך הגיע נחמיה (445 לפה"ס) התפתח פולמוס על נושא הנשים הנוכריות להן היו היהודים נשואים [היהודים, הם היהודאים, כלומר צאצאי עם ישראל בממלכת יהודה שגלו לבבל]. עזרא נלחם כנגד הנישואים לנשים מ"עמי הארצות" (עזרא, פרק ט). עם ישראל הוא "זרע הקודש" שצריך לשמור על טהרתו. גם נחמיה מדבר בכאב על הנשים מעמים אחרים שילדיהן אינם מדברים יהודית (נחמיה, יג). כאן מוצגת גישה בדלנית כלפי הלא יהודים, שמחד לא מקבלת הצטרפות של הגרים המקראיים, ומאידך, גם לא מכירה את הגיור ההלכתי של חז"ל שכן מאפשר הצטרפות (קויפמן, שם: כך רביעי, פרק ז). גישה בדלנית זו הביאה לתגובת נגד שבלעדיה לא ניתן להבין את התפתחות הגיור הדתי עם הזמן. בכך נפתח במאמר הבא.

בני עמים אחרים שהיו משועבדים ומלו אותם והכניסו אותם לפולחן הישראלי. ב. בני חורין ללא קרקעות משלהם שחיו בתוך עם ישראל ונבלעו עם הזמן בתוכו, אך היו בשכבות היותר חלשות (יחזקאל קויפמן, תולדות האמונה הישראלית: מימי קדם עד סוף בית שני, ירושלים ותל-אביב: הוצאות ביאליק ודביר, תשס"ז, כך שני, עמ' 459-458). דווקא משום חולשתם, התורה חוזרת ומצווה 36 פעמים (!) שיתייחסו אליהם בשוויון ובאהבה. ובכל זאת, כאמור, עדיין הם נותרים לא שייכים לגמרי. עם זאת, לטווח ארוך, הגרים הללו התבוללו לתוך עם ישראל, אבל לא כתוצאה של גיור דתי וכקביעת קויפמן: "האמונה הישראלית העתיקה אינה יודעת, אמנם, את הגיור הדתי. בני נכר דבקים בישראל בדרך ההתבוללות התרבותית-הלאומית ומתוך הסתפחות ארצית וסוציאלית" (קויפמן, שם, עמ' 459-הדגש שלי. מה).

אלא שכאן יש להבחין בין גברים ונשים. בעולם המקרא-בניגוד לתקופות מאוחרות יותר- בני ישראל התייחסו על פי האבות, ככתוב: "למשפחות לבית אבותם" (במדבר, א, ב). לכן, גרים גברים היו צריכים לקיים ברית מילה כדי להיחשב לגרים שיכולים להשתתף בטקסים דתיים. לעומת זאת, נשים שנשארו לישראלים הפכו ממילא יחד עם צאצאיהן לחלק מעם ישראל. גישה אחרת מבחינה בין התפיסה העולה מספר ויקרא המייצג את תורת הקדושה הכוהנית, שמפתחת תפיסה של "קדושה דינאמית" שהיא תוצאה של קיום המצוות ולכן מאפשרת גם לגר להתקדש, אם יבחר בכך באורח

בסיום הטור הקודם, עסקנו בדמיון ובשוני שבין ה"גר" לבין ה"אזרח" במקרא. כאמור, ה"אזרח" הוא בן ישראל הטהור בייחוסו, וזאת בניגוד לגר שהצטרף לעם ישראל, אבל אינו בן העם בכל המובנים, למרות הציוויים החוזרים שצריך להתייחס אליו בשוויון. כפי שאומר דן אבנן: "למרות הציווי לנהוג בהוגנות, אופן ההצגה משמר את ההבחנה הברורה בין אזרח לגר, ואין שום ניסיון להציגם כמההיות קיומיות שוות" (דן אבנן, "ה'אזרח' במקרא כמסד בתודעת האזרח היהודי בישראל", בתוך: דן אבנן (עורך) שפת אזור בישראל, ירושלים: מאגנס, תשס"ו, ע' 31).

נבחן לדוגמא את מעמד הגר בחג הפסח. מחד, נאמר: "כי כל אוכל מחמצת ונכרתה הנפש היא מעדת ישראל בגר ובאזרח הארץ" (שמות, יב, יט). מאידך, נאמר: "וכי יגור אתך גר ועשה פסח לה' המול לו כל זכר, ואז יקרב לעשותו כאזרח הארץ" (שמות, יב, מח). כלומר, הגר צריך לעשות ברית מילה כדי שיוכל לאכול מקרבן הפסח (אבל לא שהמילה היא תנאי להפיכתו לגר כמו בהלכה החז"לית), אבל באשר לאיסורי החמץ-הוא שווה לבן עם ישראל שהוא האזרח, גם בלי שעשה מילה.

לדעת אבנן, יש להיזהר לא לבלבל בין מושג האזרחות המודרנית, השוויוני ביסודו, לבין מושג האזרח המקראי שמדגיש בצד השוויון גם את הייחודיות של בני עם ישראל המקוריים, ולכן יש השלכות על מושג האזרחות בישראל היום (אבנן, שם, עמ' 33-34). הגרים המקראיים היו משני סוגים: א.